

Urszula Promińska

STATUS PRAWNY PRZEDSIĘBIORSTWA MIESZANEGO

Uchwalona 10.07.1985 r. ustawa o przedsiębiorstwach mieszanych (ustawa o p.m.) zawiera przepisy określające warunki tworzenia i zasady funkcjonowania tych podmiotów¹. Lektura ustawy o p.m. skłania do zastanowienia się nad kilkoma problemami. Jednym z nich jest status prawny przedsiębiorstwa mieszanego i pozycja, jaką zajmuje wśród podmiotów prawa cywilnego. Rozwiązanie tego problemu wymaga rozstrzygnięcia dwóch zasadniczych wątpliwości. Pierwszą z nich jest forma przedsiębiorstwa mieszanego. Drugą natomiast koncepcja legislacyjna ustawy o p.m., a więc zakres i charakter przepisów w niej zawartych.

Przed przystąpieniem do analizy pierwszego z wymienionych zagadnień należy przypomnieć, że na możliwość tworzenia przez przedsiębiorstwa państwowe w drodze umowy przedsiębiorstw mieszanych wskazała ustawa o przedsiębiorstwach państwowych (ustawa o p.p.)². Zagadnieniu temu poświęcone zostały dwa przepisy (art. 15 i 16 ustawy o p.p.), z których wynika, że podstawę utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego stanowi umowa. Przepisy te nie określiły jednak typu umowy, pozostawiając rozwiązanie tego problemu twórcom odrębnej ustawy o p.m. Między innymi z tego względu forma przedsiębiorstwa mieszanego, a zatem i typ umowy, na podstawie której będą układane stosunki pomiędzy uczestnikami przedsiębiorstwa mieszanego, stanowiło centrum dyskusji jeszcze na gruncie projektu ustawy o p.m. W zasadzie powszechnie przyjmowano, że najwłaściwszą jest umowa spółki³. Wyraźne stanowisko w tej kwestii zajął J. Okolski, który stwier-

¹ Dz.U. nr 32, poz. 142, Ustawa ta określana jest dalej w skrócie „ustawa o p.m.”. Skróty czasopism użyte w przypisach: PiP — „Państwo i Prawo”; PUG — „Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego”.

² Ustawa z 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych, Dz.U. nr 24, poz. 122.

³ J. Okolski, *Uwagi w sprawie kształtu przedsiębiorstwa mieszanego*, PUG 1984, nr 7, s. 171—172.

dził, że najlepszym rozwiązaniem byłoby przyznanie założycielom przedsiębiorstwa mieszanego prawa wyboru rodzaju spółki przy założeniu, że chodzi o kapitałowe spółki handlowe. Spółki te „charakteryzuje znaczne wyodrębnienie instytucjonalne i majątkowe, są one samodzielnymi podmiotami obrotu gospodarczego z reguły mającymi osobowość prawną”⁴. Autor rozważał również możliwość zastosowania formy spółki jawnej, która choć należy do spółek osobowych, może nabywać prawa i zaciągać zobowiązania (art. 81 k.h.), a nadto pozwala na swobodne i odformalizowane zrzeszanie się w celu prowadzenia wspólnej działalności⁵. Dodać należy, że wśród wywodów J. Okolskiego znajduje się twierdzenie, iż rozważane przez autora argumenty ekonomiczne i prawne przemawiają za konstrukcją spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Z treści przepisu art. 4 ustawy o p.m. wynika, że w zakresie nie uregulowanym w ustawie do umowy o utworzeniu i działalności przedsiębiorstwa mieszanego stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu handlowego dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Przepis art. 5 ustawy o p.m. stanowi natomiast, że przepisy ustawy nie naruszają uprawnień osób prawnych wymienionych w art. 1 ust. 2 do tworzenia spółek na zasadach określonych w kodeksie cywilnym i kodeksie handlowym.

Z brzmienia wyżej przytoczonych przepisów można wyprowadzić dwa wnioski. Po pierwsze, ustawodawca wyłączył możliwość wyboru spółki. Po drugie, wskazał na spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością zastrzegając jednocześnie, że przepisy kodeksu handlowego regulujące jej ustrój mają być stosowane odpowiednio.

W uzasadnieniu pierwszego wniosku należy podnieść, że art. 5 ustawy o p.m. jedynie pozornie zezwala na wybór rodzaju spółki. Należy całkowicie zgodzić się z tezą J. Okolskiego, że „ustawa o p.m. nie narusza wprawdzie uprawnień określonych podmiotów do utworzenia innej spółki, ale nie będzie ona przedsiębiorstwem mieszanym...”⁶. Pozbawienie założycieli przedsiębiorstwa mieszanego prawa swobodnego wyboru rodzaju spółki można oceniać krytycznie. Stanowi to bowiem kolejny przejaw ograniczenia zakresu zdolności prawnej uprawnionych osób prawnych. Ograniczenie to przejawia się zwłaszcza w tym, że chcąc dokonać połączenia własnych kapitałów w celu prowadzenia wspólnej działalności są pozbawione możliwości swobodnego ułożenia stosunków pomiędzy sobą, a nadto są zmuszone do przyjęcia gotowych

⁴ *Ibidem*, s. 171.

⁵ *Loc. cit.*

⁶ J. Okolski, *Przedsiębiorstwa mieszane w gospodarce uspołecznionej w świetle nowej ustawy*, PUG 1985, nr 12, s. 342.

struktur. Z drugiej jednak strony wydaje się, że wybór ustawodawcy padł na ten rodzaj spółki, która nawet przy istniejącym prawie wyboru, w praktyce miałaby największe znaczenie. Jest bowiem najlepiej poznana i najczęściej dotąd stosowaną spółką prawa handlowego, gwarantuje bezpieczne dla stron rozwiązanie w zakresie odpowiedzialności i nie jest anonimowa. Wreszcie dyspozytywny w zasadzie charakter przepisów kodeksu handlowego regulujący spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością pozwala wspólnikom samodzielnie określić strukturę i organizację tej osoby prawnej. Z tych względów wydaje się, że rozwiązanie przyjęte przez ustawę o p.m., pozbawiające założycieli prawa wyboru rodzaju spółki z jednoczesnym wskazaniem na spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, nie osłabia ich pozycji względem siebie ani nie narusza ich interesów.

Gdy chodzi o drugi z przedstawionych wyżej wniosków, zastanowienia wymaga kwestia, czy w rozumieniu art. 4 ustawy o p.m. jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, czy też innym rodzajem osoby prawnej, do której jedynie odpowiednio, a nie wprost, stosuje się przepisy kodeksu handlowego dotyczące spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Zdaniem J. Okolskiego, koncepcja jurystyczna przedsiębiorstwa mieszanego nie jest jasna. Według autora, przepisy ustawy o p.m. nie pozwalają na przyjęcie, że przedsiębiorstwa mieszane wyposażone przez ustawę o p.m. w osobowość prawną, którą nabywają z chwilą wpisu do rejestru handlowego, są jednocześnie spółką z ograniczoną odpowiedzialnością. „Podobnie teza, że przedsiębiorstwo mieszane zorganizowane jest w formie spółki z ograniczoną odpowiedzialnością — jest zbyt dużym uproszczeniem i nie ma podstaw w przepisach ustawy o p.m.”⁷. J. Okolski uważa, że możliwość jedynie odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu handlowego nadaje tym przepisom znaczenie posiłkowe. Stąd teza autora, że przedsiębiorstwo mieszane jest nowym rodzajem spółki, nie znanym kodeksowi handlowemu⁸.

Wydaje się, że udzielenie odpowiedzi na pytanie, jakie ustawodawca postawił w art. 4 ustawy o p.m., wymaga analizy przepisów kodeksu handlowego regulujących ustrój spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, zwłaszcza pod kątem ich charakteru prawnego. Zakres swobody przyznany przez te przepisy wspólnikom może stanowić klucz do rozwiązania postawionego wcześniej problemu. Niezbędnym jest również rozważenie unormowań zawartych w ustawie o p.m., przede wszystkim tych, które dotyczą: organów przedsiębiorstwa mieszanego, odpowiedzialności za zobowiązania oraz podmiotów uprawnionych do

⁷ *Loc. cit.*

⁸ *Loc. cit.*

utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego. Porównanie wyżej określonych reżimów prawnych pozwoli na zajęcie stanowiska w kwestii koncepcji legislacyjnej, jaką przyjęli twórcy ustawy o p.m., a to z kolei na sformułowanie ostatecznej tezy w przedmiocie statusu prawnego przedsiębiorstwa mieszanego.

Temat artykułu oraz okoliczność, że problematyka spółki z ograniczoną odpowiedzialnością ma bogatą i obszerną literaturę zwalnia od obowiązku drobiazgowej analizy przepisów kodeksu handlowego dotyczących tej instytucji⁹. Niemniej dla potrzeb dalszych rozważań koniecznym wydaje się przedstawienie kodeksowego unormowania kilku kwestii, a mianowicie: umowy o utworzeniu spółki, jej organów, kompetencji zgromadzenia wspólników oraz rozwiązania spółki.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością należy do spółek kapitałowych. Spółka ta ma jednak pewne cechy spółki osobowej wyrażające się nie tylko w zakresie przewidzianego przez kodeks handlowy obowiązku dopłat na rzecz majątku spółki, ale również w silnym powiązaniu wspólników¹⁰. Uwidacznia się to w zagwarantowanym prawie umownego ograniczenia zbywalności udziałów, prawie przedstawienia nabywcy udziału w przypadku zezwolenia przez sąd rejestrowy na zbycie udziału pomimo odmowy zgody spółki, ustanowienia obowiązku przejęcia przez pozostałych wspólników udziału wyłączonego wspólnika, czy wreszcie w prawie indywidualnej kontroli wspólników w przypadku niepowołania rady nadzorczej. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością powstaje w drodze umowy zawartej w formie aktu notarialnego pod rygorem nieważności. Założycielami jej mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i prawne. Do powstania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością — oprócz podpisanej przez założycieli umowy — konieczne jest: wniesienie całego kapitału zakładowego, ustanowienie władz spółki oraz wpis do rejestru handlowego. Przez zarejestrowanie spółka nabywa osobowość prawną¹¹. Kodeks handlowy przewiduje trzy organy: zarząd, radę nadzorczą lub komisję rewizyjną oraz zgromadzenie wspólników.

Zarząd (art. 195 i n. k.h.) składający się z jednego lub większej liczby członków reprezentuje spółkę na zewnątrz i administruje spółką.

⁹ T. Dziurzyński, Z. Fenichel, T. Honzatko, *Kodeks handlowy. Komentarz*, Kraków 1935; S. Grzybowski, [w:] *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, Wrocław 1976, s. 865—874.

¹⁰ J. Namitkiewicz, *Przemysł i handel a prawo. Popularny zarys prawa handlowego, wekslowego, czekowego i przemysłowego*, Łódź 1948, s. 72—73; na temat spółek zob. J. Jakubowski, M. Tomaszewski, A. Tynel, A. Wiśniewski, *Zarys międzynarodowego prawa handlowego*, Warszawa 1983, s. 92 i n.

¹¹ A. Ohanowicz, J. Górski, *Zarys prawa zobowiązań*, Warszawa 1970, s. 485—486.

Zarząd spółki musi być wybrany przed zarejestrowaniem. O ile umowa nie stanowi inaczej, członkowie zarządu są powoływani uchwałą wspólników spośród ich grona lub spoza grona wspólników.

Kontrolę nad działalnością zarządu sprawuje w zasadzie każdy wspólnik indywidualnie, chyba że umowa przewiduje powołanie rady nadzorczej. Przepisy kodeksu handlowego ustanawiają jednak przypadek obligatoryjnego powołania rady nadzorczej. Członków rady nadzorczej wybierają wspólnicy. Obowiązuje zasada, że członków rady nadzorczej należy wybierać spoza członków zarządu, pracowników spółki i likwidatorów. Członkowie rady, tak jak i zarządu, mogą być w każdej chwili odwołani¹².

Zgromadzenie wspólników jest organem uchwalającym. Szczególnie istotne jest podkreślenie, że do właściwości zgromadzenia wspólników należą w zasadzie wszystkie sprawy z wyjątkiem wyłączonych umową. Umowa spółki może przekazać pewne kompetencje na rzecz innych organów. Kodeks handlowy przewiduje, że do wyłącznej właściwości zgromadzenia wspólników należy: zatwierdzanie bilansu rachunku zysku i strat oraz udzielanie absolutorium władzom spółki, uchwalanie wystąpienia o naprawienie szkody, uchwalanie zbycia i wydzierżawienia przedsiębiorstwa spółki, uchwalanie zwrotu dopłat, zmiana umowy, rozwiązanie spółki, połączenie spółek, sprzedaż nieruchomości z wolnej ręki oraz podejmowanie uchwały w sprawie dalszego istnienia spółki w razie utraty połowy kapitału zakładowego i kapitałów zapasowych. Konieczne jest w tym miejscu podkreślenie, że o podziale zysku spółki nie musi decydować zgromadzenie wspólników¹³.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może być rozwiązana na skutek powstania okoliczności określonych w umowie, wskutek uchwały wspólników, w razie niewypłacalności oraz na podstawie orzeczenia sądowego. Rozwiązanie spółki w każdym przypadku rodzi konieczność przeprowadzenia likwidacji.

Z przedstawionej krótkiej charakterystyki spółki z ograniczoną odpowiedzialnością wynika, że przepisy kodeksu handlowego — zwłaszcza te, które odnoszą się do stosunków zewnętrznych spółki — mają charakter dyspozytywny. Mogą być zmieniane postanowieniami umowy spółki. Umowa ta może też zawierać rozwiązania nie przewidziane w kodeksie handlowym. Oznacza to, że zakres swobody stron zawierających umowę spółki jest szeroki, a treść umowy spółki różnorodna. Z prawa odmiennego niż w kodeksie handlowym uregulowania stosun-

¹² Ohanowicz, Górski, *Zarys...*, s. 487; Cz. Przymusiński, *Spółki handlowe jako formy współdziałania przedsiębiorstw państwowych (Wspólne przedsiębiorstwa państwowe)*, PUG 1982, nr 7, s. 144.

¹³ Namitkiewicz, *Przemysł...*, s. 88.

ków prawnych tego rodzaju spółki może oprócz stron skorzystać także ustawodawca tworząc odrębne przepisy. Jeżeli skorzysta z tego prawa w granicach oznaczonych przez przepisy dyspozytywne kodeksu handlowego i odmiennie unormuje ustrój prawny tworzonego przez siebie podmiotu, to i tak zachowa formułę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Należy więc obecnie wrócić na grunt ustawy o p.m. i prześledzić zawarte w niej rozwiązania dotyczące zwłaszcza utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego i jego organów oraz podmiotów uprawnionych do zawarcia umowy o utworzenie przedsiębiorstwa mieszanego.

W myśl art. 3 ustawy o p.m., przedsiębiorstwo mieszane jest jednostką gospodarki uspołecznionej (j.g.u.) i nabywa osobowość prawną z chwilą wpisu do rejestru handlowego. Utworzenie przedsiębiorstwa mieszanego następuje w drodze umowy zawartej pomiędzy założycielami. Krąg podmiotów uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego jest ściśle określony i będzie stanowić przedmiot dalszych rozważań. W tym miejscu należy również zaznaczyć, że zgodnie z art. 11 ust. 2 ustawy o p.m., do wniosku o wpis przedsiębiorstwa mieszanego do rejestru handlowego dołącza się oprócz danych wymaganych przez kodeks handlowy, a wymienionych wcześniej, odpisy dokumentów zawierających zgodę wskazanych organów założycielskich lub nadrzędnych na utworzenie przez zawierających (im podległych) przedsiębiorstwa mieszanego. Wprowadzenie obowiązku uzyskiwania przez potencjalnych współników zgody ich organów założycielskich lub nadrzędnych stanowi wymóg nie znany kodeksowi handlowemu. Można odnieść się do niego krytycznie, i patrząc na tę przesłankę przez pryzmat samodzielności podmiotów gospodarczych, wysunąć przeciwko niej zastrzeżenia¹⁴. Należy jednak zgodzić się, że wprowadzenie powyższego, dodatkowego wymogu na etapie utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego nie podważa zasadności twierdzenia, że nie zostają przez to naruszone przepisy kodeksu handlowego o utworzeniu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Innym rozwiązaniem, również nieznanym kodeksowi handlowemu, a stanowiącym konsekwencję wprowadzenia przedstawionego wyżej wymogu, jest przyznanie przez ustawę o p.m. organom założycielskim lub nadrzędnym prawa wystąpienia do sądu z powództwem o wyłączenie współnika z przedsiębiorstwa mieszanego. Prawo to zostało wprowadzone ograniczone do ściśle oznaczonych, istotnych przypadków, niemniej stanowi wyraz ingerencji organów administracji w stosunki

¹⁴ Okolski, *Uwagi...*, s. 172; G. Domański, *Z problematyki umów założycielskich w gospodarce państwowej*, PiP 1984, nr 1, s. 48 i n.

wynikające z zawartej pomiędzy wspólnikami umowy. Okoliczności uzasadniające wystąpienie organu administracji z powództwem o wyłączenie podległego lub nadzorowanego podmiotu z przedsiębiorstwa mieszanego można ogólnie scharakteryzować jako zagrażające bądź naruszające interes gospodarki narodowej lub interes oznaczonego wspólnika. Rozwiązanie to jest trudne do pogodzenia z konstrukcją spółki przyjętej przez kodeks handlowy, a zwłaszcza z podkreślaną przez przepisy kodeksu handlowego koniecznością ochrony interesów spółki i pozostałych wspólników. Kodeks handlowy przewiduje prawo wystąpienia o wyłączenie wspólnika, ale czyni to w celu zabezpieczenia interesów spółki i wspólników. Z tego też względu prawo takiego żądania przyznane jest samym wspólnikom, o ile przedstawiają więcej niż połowę kapitału zakładowego. Umowa może to prawo przyznać mniejszej liczbie (niekoniecznie wszystkim) wspólników. Muszą oni jednak reprezentować przynajmniej połowę kapitału zakładowego¹⁵. Porównanie tych dwóch regulacji daje podstawę do stwierdzenia, że u podstaw rozwiązania przyjętego przez ustawę o p.m. leżała konieczność ochrony zupełnie innych interesów, niż te, które zabezpiecza kodeks handlowy.

Z problematyką zawarcia umowy o utworzeniu przedsiębiorstwa mieszanego wiąże się bezpośrednio zagadnienie podmiotów uprawnionych do jej zawarcia. Jak już wcześniej sygnalizowano, krąg uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego jest ściśle określony. Punkt wyjścia dla rozważań nad zakresem jednostek upoważnionych do zawarcia umowy, o której mowa, stanowią przepisy art. 15 i 16 ustawy o p.p.

Z brzmienia tych przepisów wynika, że inicjatywa utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego należy wyłącznie do przedsiębiorstwa państwowego i udział przedsiębiorstwa państwowego w przedsiębiorstwie mieszanym jest niezbędny. Przeciwno tak ujętemu kręgowi podmiotowemu wysunięto w literaturze szereg zastrzeżeń. Między innymi sformułowano stanowisko, według którego ustawa o p.p. nie uzasadnia, a wręcz przeciwnie — sprzeciwia się ograniczeniu zdolności prawnej przedsiębiorstwa państwowego do zawierania umów spółki jedynie z tymi podmiotami, które wymieniają art. 15 i 16 ustawy o p.p.¹⁶ Wskazywano nadto na małą elastyczność i ograniczoną przydatność rozwiązania, które tak wiele podmiotów gospodarczych stawia poza kręgiem uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego¹⁷.

¹⁵ Namitkiewicz, *Przemysł...*, s. 82.

¹⁶ Domański, *Z problematyki...*, s. 55.

¹⁷ Okolski, *Uwagi...*, s. 171; J. Modrzejewski, *Uwagi na tle ustawy o przedsiębiorstwach mieszanych*, PUG 1985, nr 12, s. 360 i n.

Postulowano, aby w ustawie o p.m. znalazły się postanowienia dopuszczające tworzenie przedsiębiorstw mieszanych w innych kombinacjach podmiotowych niż te, które przewiduje ustawa o p.p.¹⁸ Przepisy ustawy o p.m. w dużej mierze uwzględniły wysuwane postulaty. Zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy o p.m., kapitał państwowy w przedsiębiorstwie mieszanym może reprezentować oprócz przedsiębiorstw państwowych także Skarb Państwa, inne państwowe jednostki organizacyjne mające osobowość prawną oraz instytuty naukowo-badawcze. Wymienione podmioty mogą zawierać umowę o utworzeniu przedsiębiorstwa mieszanego z organizacjami spółdzielczymi i społecznymi tworząc przedsiębiorstwo państwowo-spółdzielcze, państwowo-społeczne, i państwowo-spółdzielczo-społeczne.

Ustawa o p.m. rozszerza krąg podmiotów uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego, ale tylko o te, które reprezentują własność państwową. Nie dopuszcza jednak do udziału w przedsiębiorstwie mieszanym podmiotów spoza sektora uspołecznionego. Rozszerzenie kręgu uprawnionych o wymienione państwowe osoby prawne spowodowało zwiększenie liczby dopuszczalnych kombinacji podmiotowych. Niezbędność kapitału przedsiębiorstwa państwowego, tak charakterystyczna dla wersji przedsiębiorstwa mieszanego w ujęciu ustawy o p.p., została zastąpiona niezbędnnością kapitału państwowego.

Wydaje się, że rozwiązanie ustawy o p.m. w tym względzie opiera się na dwóch podstawowych założeniach. Przedsiębiorstwo mieszane może powstać tylko na bazie różnych kapitałów, ale wywodzących się z własności społecznej, a udział w nim kapitału państwa jest konieczny. Po drugie, krąg podmiotów jest oznaczony i wytycza zakres obowiązywania przepisów ustawy o p.m. Zatem w ujęciu analizowanych przepisów nie jest przedsiębiorstwem mieszanym taki podmiot, który powstał w wyniku połączenia kapitału państwowego reprezentowanego przez uprawnioną państwową osobę prawną z kapitałem podmiotów nie będących organizacjami spółdzielczymi lub społecznymi. Nie jest nim również podmiot koncentrujący różne kapitały, z których żaden nie jest kapitałem państwowym. Nie może być uznany za przedsiębiorstwo mieszane podmiot reprezentujący jedną tylko formę własności, choćby powstał wskutek umowy zawartej pomiędzy uprawnionymi do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego¹⁹. W wymienionych wyżej przypadkach może dojść oczywiście do zawarcia umowy spółki, ale nie będzie ona objęta działaniem przepisów ustawy z 10.07.1985 r.

Ograniczenie kręgu uprawnionych do zawarcia umowy o utworzeniu przedsiębiorstwa mieszanego nie wyklucza możliwości uznania

¹⁸ Okolski, *Uwagi...*, s. 171 i n.

¹⁹ Modrzejewski, *Uwagi...*, s. 361.

tej umowy za tę, która rodzi spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, pomimo że stanowi to zawężenie podmiotowe w stosunku do regulacji przepisów kodeksu handlowego. Rozwiązanie to jest jednak brzemienne w skutkach z innego powodu. Wyznacza bowiem nie tylko krąg uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego, ale stanowi również o tym, kto może być jego uczestnikiem. Przedsiębiorstwo mieszane nie jest przecież tworem zamkniętym. W trakcie jego działalności skład podmiotowy może ulegać zmianie. Mogą przystępować do niego nowi uczestnicy, jak również każdy uczestnik ma w zasadzie prawo wystąpienia z przedsiębiorstwa mieszanego.

Rozumując konsekwentnie do założeń ustawy o p.m., przystępującym do przedsiębiorstwa mieszanego może być tylko podmiot wskazany w art. 1 ust. 2 ustawy o p.m. Wydaje się również, że zbycie udziału może nastąpić tylko na rzecz podmiotu uprawnionego do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego, i to na rzecz takiego, który reprezentuje właściwą ze względu na konieczność zachowania różnorodności pochodzenia kapitału formę własności społecznej. Kwestię tę można rozstrzygnąć w umowie, niemniej stanowi ona niewątpliwie o ograniczeniu swobody, zarówno przedsiębiorstwa mieszanego, jak i jego uczestników.

Na inną istotną konsekwencję zamkniętego kręgu podmiotów uprawnionych do utworzenia przedsiębiorstwa mieszanego wskazuje J. Okolski. Autor stwierdza, że z uwagi na niezbędność kapitału państwowego w przedsiębiorstwie mieszanym, należy przyjąć, „że nie tylko w wypadku przewidzianym w art. 44 ustawy o p.m., a więc wtedy, gdy wskutek zmian podmiotowych w przedsiębiorstwie pozostanie tylko jedna forma własności [...] przedsiębiorstwo rozwiązuje się z mocy prawa, ale także wówczas, gdy własność państwowa przestaje być w przedsiębiorstwie mieszanym reprezentowana, a pozostają tylko dwie inne formy własności, tj. spółdzielcza i społeczna”²⁰.

Zamykając rozważania dotyczące zawarcia umowy o utworzeniu przedsiębiorstwa mieszanego, należy stwierdzić, że rozwiązania ustawy o p.m. rodzą szereg wątpliwości. Niektóre z nich mogą być rozstrzygnięte przez samych założycieli w umowie. Pozostają wówczas bez wpływu na przyjęcie, że jest to umowa tworząca spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Są jednak i takie postanowienia ustawy, które kwalifikację taką czynią wątpliwą.

Następną kwestię, której regulacja przez ustawę o p.m. wymaga rozważenia, stanowią organy przedsiębiorstwa mieszanego i ich kompetencje. Na wstępie należy zaznaczyć, że ustawa o p.m. nie zajmuje

²⁰ Okolski, *Przedsiębiorstwo...*, s. 342.

się bliżej tą problematyką i poświęca jej zaledwie kilka przepisów, które jednak rodzą szereg zastrzeżeń.

Zgodnie z art. 13 ustawy o p.m., organami przedsiębiorstwa mieszanego są organy przewidziane dla spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i umowie o utworzeniu przedsiębiorstwa mieszanego. Wychodząc z założenia, że cytowany przepis upoważnia do stwierdzenia, że organami przedsiębiorstwa mieszanego są organy przewidziane przez przepisy kodeksu handlowego dla tego rodzaju spółki, należy zgodzić się również z tezą, że zasady przyjęte w tym zakresie przez kodeks handlowy również obowiązują w stosunku do przedsiębiorstwa mieszanego. Chodzi oczywiście o zasady dotyczące wyboru poszczególnych organów, prawa ich odwołania oraz zakresu kompetencji, zwłaszcza gdy przepisy kodeksu handlowego w tym zakresie są bezwzględnie obowiązujące.

Analizując po kolei regulację organów, należy zacząć od zebrania wspólników i jego kompetencji. Zdaniem J. Okolskiego, zakres uprawnień tego charakterystycznego dla spółki z ograniczoną odpowiedzialnością organu nie został przez ustawę o p.m. w pełni utrzymany, bowiem „kompetencje ogólnego zebrania pracowników lub delegatów i rady pracowniczej niemal w całości pokrywają się z uprawnieniem zgromadzenia wspólników według przepisów k.h., a w szczególności w zakresie — chyba najważniejszym — podziału zysku oraz oceny działalności organów spółki”²¹. Stwierdzenie, że kompetencje zgromadzenia niemal w całości pokrywają się z kompetencjami organów samorządowych, nie jest ścisłe. Różnica pomiędzy nimi tkwi w tym, że kompetencje samorządu mają w przeważającej mierze charakter opiniotawczy, natomiast kompetencje zgromadzenia wspólników — wyłącznie stanowiące. Nie usuwa to jednak wątpliwości co do zasadniczych uprawnień zgromadzenia wspólników jako organu przedsiębiorstwa mieszanego. Z tego też względu spostrzeżenie J. Okolskiego należy uznać za trafne.

Uzupełniając więc wywody autora, konieczne wydaje się zgłoszenie następujących uwag. Jak wcześniej wykazano, kompetencje zgromadzenia wspólników można podzielić na wyłączne i fakultatywne. Do wyłącznych należy udzielanie absolutorium władzom spółki. Jest więc bezsporne, że kodeks handlowy wyklucza możliwość przekazania tego uprawnienia na rzecz innego organu. Podział zysku należy do właściwości fakultatywnych zgromadzenia wspólników. Umowa spółki może więc wyposażyć w tę kompetencję inny organ, ale oczywiście organ spółki. Mając na uwadze, że organy osoby prawnej są wskazywane

²¹ *Ibidem*, s. 343 i n.

przez przepisy o jej ustroju w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, przekazanie uprawnienia do podziału zysku może nastąpić tylko na rzecz pozostałych spośród wskazanych przez przepisy kodeksu handlowego organów spółki, a więc zarządu lub rady nadzorczej.

Konieczne jest podkreślenie, że samorząd pracowniczy reprezentowany przez ogólne zebranie pracowników i radę pracowniczą nie jest organem spółki. Nie jest również organem przedsiębiorstwa mieszanego. Wynika to choćby z treści art. 13 ustawy o p.m. oraz systematyki przepisów ustawy, które poświęcają samorządowi pracowniczemu oddzielną grupę przepisów. Wyposażenie więc samorządu w tak istotne dla spółki i charakterystyczne dla zgromadzenia wspólników uprawnienia stanowi sprzeczność w unormowaniach ustawy o p.m. i kodeksu handlowego. Twierdzenie takie jest uzasadnione tym bardziej, że ustawa o p.m. formalnie (art. 13) utrzymuje kompetencje zgromadzenia wspólników i nie przyznaje organom samorządowym statusu organu przedsiębiorstwa mieszanego.

Przechodząc do unormowania zawartego w przepisach ustawy o p.m., a dotyczącego rady nadzorczej, zastanowienia wymaga art. 17 ust. 2. Zgodnie z nim, rada pracownicza ma prawo wybrać co najmniej jednego członka rady nadzorczej spośród pracowników tego przedsiębiorstwa. Na tle przedstawionego rozwiązania rodzi się wątpliwość, czy rada nadzorcza przedsiębiorstwa mieszanego w ujęciu ustawy mieści się w koncepcji rady nadzorczej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.

Przede wszystkim — zgodnie z przepisami kodeksu handlowego — w przypadku ustanowienia stałego organu kontroli radę nadzorczą wybierają wspólnicy. Nadto wybór członków rady nadzorczej musi nastąpić spoza grona pracowników²². Przyznanie więc radzie pracowniczej, a więc przedstawicielom pracowników spółki, legitymacji do wyboru oznaczonej liczby członków rady nadzorczej nie mieści się w rozwiązaniu kodeksu handlowego. Tradycyjne modele spółki, do których należy również spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, ulegają wprawdzie ewolucji na całym świecie. Zmierza ona między innymi do zwiększenia roli przedstawicieli pracowników spółki w zarządzaniu nią²³. Należy liczyć się z potrzebą dostosowania struktury tradycyjnej spółki do dostrzeganej konieczności udziału pracowników we współzarządzaniu spółką również i w Polsce. Celowym byłoby stworzenie wła-

²² Namitkiewicz, *Przemysł...*, s. 86.

²³ J. Okolski, *Spółki handlowe w świetle zmian w niektórych krajach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, PiP 1986, nr 6, s. 64—65; A. Całus, *Prawo cywilne i handlowe państw obcych*, Warszawa 1979, s. 67—78.

ściwej formy samorządu i wkomponowanie jej w strukturę spółki tak, aby nie kłóciła się z jej istotą. Wspomniane tendencje, jak i potrzeby, nie uzasadniają jednak rozwiązania przyjętego przez ustawę o p.m., które w omawianym zakresie wyłamują się ze znanej prawu handlowemu formuły.

Ostatnim zagadnieniem, które wymaga omówienia, jest gospodarka finansowa przedsiębiorstwa mieszanego. Artykuł 31 ustawy o p.m. ustanawia ogólną zasadę, że przedsiębiorstwo mieszane prowadzi samodzielnie działalność gospodarczą na zasadach rachunku ekonomicznego i jest finansowane ze środków własnych. Przedsiębiorstwo mieszane odpowiada za swoje zobowiązania całym majątkiem. Niewątpliwie istotne z punktu widzenia generalnego odesłania do przepisów o spółce z ograniczoną odpowiedzialnością jest utrzymanie zasady, że uczestnicy przedsiębiorstwa mieszanego nie odpowiadają za jego zobowiązania. Również istotne jest to, że tylko zgromadzenie wspólników jest władne uchylać plany wieloletnie i roczne, jak i to, że przedsiębiorstwo mieszane może samodzielnie decydować o środkach na wynagrodzenie pracowników. Na tym jednak w zasadzie wyczerpuje się katalog przepisów gwarantujących przedsiębiorstwu mieszanemu samodzielność w zakresie gospodarki finansowej. Przepisy ustawy o p.m. narzucają bowiem przedsiębiorstwu mieszanemu konieczność tworzenia określonych funduszy (art. 36) i przewidują obligatoryjność oznaczonych odpisów z zysku (art. 35 i 37). Jak słusznie więc stwierdza J. Okolski, ustawa o p.m. nie realizuje zasady pełnej samodzielności, zbliżając tym samym pozycję przedsiębiorstwa mieszanego bardziej do przedsiębiorstwa państwowego niż do spółki. Cennym wydaje się spostrzeżenie, że ustawodawca zbyt automatycznie przejął cały szereg rozwiązań z przepisów właściwych dla przedsiębiorstwa państwowego, zacierając różnicę pomiędzy nim a przedsiębiorstwem mieszanym²⁴.

Kończąc rozważania, które miały ułatwić udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy przedsiębiorstwo mieszane jest spółką z ograniczoną odpowiedzialnością czy innym rodzajem osoby prawnej, należy powiedzieć, że ustawa o p.m. zawiera cały szereg rozwiązań, które wychodzą poza ramy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i poza granice zagwarantowanej przez przepisy kodeksu handlowego swobody w zakresie uregulowania zasad jej funkcjonowania. Do rozwiązań tych należą w szczególności:

1) ograniczenie kręgu uczestników przedsiębiorstwa mieszanego i nie zawsze dostrzegane przez ustawodawcę konsekwencje takiego unormowania w sferze majątku spółki, a nawet jej dalszego bytu;

²⁴ Okolski, *Przedsiębiorstwa...*, s. 343.

2) przyznanie organom administracji prawa ingerowania w stosunki wewnętrzne przedsiębiorstwa mieszanego;

3) przyznanie samorządowi pracowniczemu kompetencji w zakresie przeznaczania korzyści, jakie przynosi działalność przedsiębiorstwa mieszanego oraz sprawa oceny jego władz;

4) automatyczne przeniesienie właściwej przedsiębiorstwu państwowemu formy samorządu załogi na grunt przedsiębiorstwa mieszanego z pominięciem regulacji kodeksu handlowego i konsekwencji, jakie z niej wynikają;

5) ograniczenie samodzielności finansowej przedsiębiorstwa mieszanego.

Dodać nadto należy, że przepisy ustawy o p.m., regulujące wyżej wymienione kwestie, nie są czytelne i dodatkowo rodzą trudności interpretacyjne w praktyce ich stosowania.

Obecnie należy zastanowić się nad koncepcją legislacyjną przyjętą przez twórców ustawy o p.m.

Pozostaje poza sporem, że ustawodawca miał do wyboru przynajmniej dwa rozwiązania. Przede wszystkim mógł stworzyć całkowicie samodzielny i wyczerpujący akt prawny, który wyznaczyłby właściwy tylko dla przedsiębiorstwa mieszanego reżim prawny. Mógł przyjąć dla tworzonego podmiotu formę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wprowadzając niezbędne zmiany lub uzupełnienia w granicach przepisów dyspozytywnych kodeksu handlowego. Wówczas status prawny przedsiębiorstwa mieszanego byłby niewątpliwy.

Twórcy ustawy o p.m. przyjęli jednak metodę pośrednią. Odesłali do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu handlowego regulujących ustrój spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, wprowadzając jednocześnie własne rozwiązania wychodzące poza formułę wskazanej spółki. Tym samym stworzyli podmiot wyposażony w cechę osobowości prawnej i przymiot j.g.u. o wątpliwym statusie prawnym. Suma przytoczonych argumentów przemawia bowiem przeciwko możliwości uznania przedsiębiorstwa mieszanego za spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością, czy nawet za przedsiębiorstwo zorganizowane w formie takiej spółki.

Dodatkowym problemem wyłaniającym się na tym tle jest zakres odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu handlowego. Z pewnością „odpowiednie” stosowanie przepisów wyłącza możliwość mechanicznego ich stosowania. Rodzi natomiast konieczność rozważenia zakresu i sensu, w jakim mogą być stosowane przepisy, do których ustawodawca odsyła. W tym celu niezbędna jest analiza podobieństw i różnic w zakresie regulacji instytucji prawnych, pomiędzy którymi dopuszczalne jest odpowiednie stosowanie przepisów. Powyższa ana-

liza może doprowadzić do przekonania o wyłączeniu w ogóle możliwości stosowania przepisów, do których odesłano. Może uzasadnić konieczność ich modyfikacji. Może wreszcie zezwolić na stosowanie tych przepisów bez dokonywania modyfikacji²⁵. Artykuł 4 ustawy o p.m. daje ogólną, wstępną wskazówkę co do zakresu przepisów kodeksu handlowego, ograniczając ich stosowanie jedynie do przepisów dotyczących umowy o utworzeniu i działalności przedsiębiorstwa mieszane. Granice tego odesłania są jednak mało precyzyjne. W związku z tym każdorazowe zastosowanie przepisów kodeksu handlowego wymagać będzie dogłębnej analizy regulacji prawnych zawartych w ustawie o p.m. oraz norm kodeksu handlowego.

W konkluzji należy więc przychylić się do stanowiska J. Okolskiego, że przedsiębiorstwo mieszane jest nowym rodzajem spółki nie znanej prawu handlowemu. Charakter prawny tego nowego rodzaju spółki pozostaje jednak problemem otwartym.

Wpłynęło do Redakcji

„Folia iuridica”

w październiku 1986 r.

Katedra Prawa Obrotu

Uspołecznionego

Uniwersytet Łódzki

Urszula Promińska

STATUT JURIDIQUE D'UNE ENTREPRISE MIXTE

L'article se rapporte à la loi du 10 juillet 1985 sur les entreprises mixtes et surtout à la possibilité de fixer à la base des régularisations y contenues le statut juridique de l'entreprise mixte. En connexion avec le fait, qu'en vertu de la loi sur les entreprises mixtes on applique les dispositions du Code de Commerce concernant la société à responsabilité limitée, une question surgit: L'entreprise mixte est-elle une société à responsabilité limitée, une entreprise ayant l'aspect d'une société à responsabilité limitée, ou bien un autre genre de la personne morale? Pour répondre à la question ainsi formulée, on a analysé les normes du Code de Commerce réglant l'organisation de la société à responsabilité limitée, ainsi que la sphère des normes à caractère dispositif. Ensuite l'article contient l'analyse des normes de la loi sur les entreprises mixtes concernant la conclusion d'un contrat de formation d'une entreprise mixte, les sujets autorisés à conclure ce contrat, les organes d'une entreprise mixte et de son économie financière.

La comparaison des deux régularisations mène à la conclusion, que les créateurs de la loi sur les entreprises mixtes, en effectuant les changements et les suppléments par rapport aux normes du Code de Commerce, réglant la société à responsabilité limitée, ont dépassé la sphère de la liberté permise dans la détermination

²⁵ J. Nowacki, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, piP 1964, nr 3, s. 367.

de l'organisation de la société. Cela a contribué à rendre impossible la reconnaissance de l'entreprise mixte pour une société suivant les règlements du Code de Commerce.

En prenant tout ceci en considération, l'auteur s'incline devant la thèse formulée par J. Okolski qui dit, que les dispositions de la loi sur l'entreprise mixte constituent un genre nouveau de la société, inconnu au Code de Commerce et auquel on applique seulement les dispositions qui conviennent à la société à responsabilité limitée.